

ՄՈՆԹԵ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ

ՄԿԻՀԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԶՈՒԹՅԱՆ ՄԵՁ՝ ՈՐՈՇ
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ

Մեր ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ հայկական մանրանկարչության մեջ սկիհի պատկերումը ներկայացված է պարզ և գեղարվեստական միանման ռճավորմամբ: Մակայն նկատում ենք նրա երկակի մեկնաբանման սերտ առնչությունները: Դարեր շարունակ սկիհը կիրառվել է եկեղեցում՝ Ս. Պատարագի ժամանակ որպես զոհաբերվող Քրիստոսի արյան բաժակ: Մակայն ոչ միշտ է սկիհը զոհաբերության խորհրդանիշ: Նշված օրինակների հիման վրա հնարավոր է դառնում առանձնացնել երկու խորհուրդ, որոնք նկատվում են Հաղորդության և հարսանեկան արարողությունների ժամանակ: Մշտապես օրհնված գինով լի սկիհը Քրիստոսի արյան և ինքնագոհաբերման խորհրդանիշը լինելուց զատ, մատնանշում է նրա հրաշագործումը, մաքրագործությունը և Աստվածային էությունը: Ուստի պատկերազրական կանոնիկ տեսարաններն իրենք են կերտում սկիհի խորհրդանշական մեկնությունը:

Բանալի բառեր՝ սկիհ, Ավետարան, մանրանկարչություն, ինքնագոհաբերում, սուրբ գինի, հրաշագործություն, Կանալի հարսանիքը, Մկրտություն, Խորհրդավոր ընթրիք:

Բուն Հայաստանում և Հայաստանից դուրս գործած բազմաթիվ մանրանկարչական կենտրոններում¹ ստեղծագործել են տաղանդավոր նկարիչներ², որոնք մեծ կարևորություն են տվել ծիսական առարկաների պատկերմանը: Նրանց շնորհիվ դարեր շարունակ մեզ են փոխանցվել եկեղեցական սրբազան արարողություններին վերաբերող մի շարք առարկաներ, որոնցից յուրաքանչյուրն օրհնվում է հատուկ արարողությամբ և կիրառվում՝ ըստ խորհրդաբանության: Հայկական մանրանկարչության մեջ ծիսական իրերի շարքում իրենց ուրույն տեղն են զբաղեցնում

¹ Առանձնապես նշանավոր կենտրոններից են Գիլիկիայի, Գլաձորի, Վասպուրականի, Տաթևի, Երզնկայի, Դրիմի, Կարին-Էրզրումի, Ջուղայի, Խիզանի և այլ զրչության կենտրոնները(տես՝Գորիսմազյան Է., Հակոբյան Հ., Նոր ժամանակների շեմին // Հայկական մանրանկարչություն, Մատենադարանի հավաքածու, Երևան, 2014, էջ 58):

² Հայ մանրանկարչության պատմության մեջ առանձնակի տեղ են զբաղեցնում մանրանկարիչները, որոնցից ոչ բոլորի անուններն են հայտնի: Մանրանկարչական տարբեր կենտրոններից նշանավորվում են Թորոս Ռոպինի, Ավագի, Հովհաննեսի, Թորոս Տարոնացու, Գրիգոր Ծաղկողի, Մովսիկի, Ծերուն Ծաղկողի, Գրիգոր Տաթևացու, Հակոբ Ջուղայեցու, Սարգիս Պիծակի և այլ նկարիչների անուններ(տես՝ Ղազարյան Վ., Հակոբյան Հ., Հայ միջնադարյան կերպարվեստի պատմություն, Երևան, 2013, էջ 199-205):

սկիհները՝ մեր ուսումնասիրության բուն առարկան: Ձեռագրերում պատկերվելիս ողջ ծիսական սպասքն ու անոթներն ունեն որոշակի իմաստ և խորհուրդ: Սկիհը եկեղեցում Սուրբ Պատարագի ժամանակ օգտագործվող այն սրբազան բաժակն է, որի մեջ լցնում են կարմիր գինին: Գինին Սբ. Պատարագի միջոցով սրբազործվում է և գինու տեսքով դառնում Քրիստոսի արյունը³: Այս նշանակությունն ունի Աստվածաշնչյան մեկնություն, որում հստակ երևում է, որ սկիհը խորհրդանշում է Հիսուսի չարչարանքների բաժակը և այն գավաթը, որով Հիսուսն օրհնելով գինին Խորհրդավոր ընթրիքի ժամանակ, տալիս է առաքյալներին հաղորդվելու համար⁴, ասելով. «Առէք ասիկա ու բաժանեցէք ձեր մեջ: Այս գավաթը նոր ուխտ է իմ արինովս, որ ձեզի համար կը թափուի»⁵: Սակայն մինչ Խորհրդավոր ընթրիքը, գինու մասին հանդիպում ենք Քրիստոսի հրաշքներից առաջինում՝ Կանայի հարսանիքը պատմող հատվածում: Երբ Քրիստոսը հարսանիքի ժամանակ ջրով լի կարասները հրաշքով վերածում է գինու. «Յիսուս ըսաւ անոնց, Լեցուցէք այդ կարասները ջրով, ու լեցուցին զանոնք մինչև բերանը: Եւ հիմա հանեցէք ու սեղանապետին տարէք, անոնք ալ տարին: Ու սեղանապետը երբ գինի եղած ջուրին համը առաւ, և չէր գիտեր ուրկէ ըլլալը: Յիսուսի հրաշքներուն սկիզբը զայս ըրաւ Գալիլեայի Կանա քաղաքին մեջ»⁶:

Մանրանկարչության մեջ սկիհի պատկերը հանդիպում ենք Խորհրդավոր ընթրիքի, Մկրտության, Հովհաննեսի անվանաթերթի, Խորանների, Աբրահամի հյուրընկալումը և Կանայի հարսանիքը տեսարաններում⁷: Նրանցում առկա է գինու օգտագործումը, որպես օրհնության և սրբազնության խորհուրդ: Մանրանկարչությունից զատ, եկեղեցական ծեսում, նման ծիսական առարկան հիմնականում լինում է արծաթից, իսկ ներսից՝ ոսկեզօծ: Դեռևս վաղ շրջանում սկիհները պատրաստվում էին կավից, կիսաթանկարժեք քարերից և ապակուց⁸: Սկիհի բաղկացուցիչ մասն է կազմում մաղզման⁹: Այն ոսկե կամ արծաթե փոքրիկ ափսե է, որի վրա դրվում է սուրբ նշխարը, ինչպես նաև դրանով ծածկվում է սկիհը¹⁰: Հայոց եկեղեցում կիրառությունից առաջ

³ Աւետիքեան Հ., Սիրմելեան Հ., Աւգերեան Հ., Նոր բառագիրք հայկազեան լեզուի, Վենետիկ, 1837, էջ 721:

⁴ Աղանեան Գ. Արք., Կարգ Աստվածապաշտութեան Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, Թիֆլիս, 1911, էջ 34-35:

⁵ Ղուկաս 22:17-20, Աստուածաշունչ, Նոր Կտակարանաց, Պեյրուք, 1963, էջ 90:

⁶ Հովհաննէս 2:7-11, Աստուածաշունչ, Նոր Կտակարանաց. . . , էջ 97:

⁷ Покровский Н. В., Евангелие в памятниках иконографии, Москва, 2001, с. 277-380; Бобров Ю. Г., Основы иконографии древнерусской живописи, Санкт-Петербург, 1995, с. 30-44:

⁸ Frazer Margaret English, Medieval Church Treasures// The Metropolitan Museum of Art. Bulletin. Vol. 43, № 3, (Winter 1985-1986), p. 8:

⁹ Կռանեան Ա. Վրդ., Բառգիրք հայերէն լեզուի, Պեյրուք, 1998, էջ 283:

¹⁰ Մաղզման հարթ պնակ է, որի մեջ Սուրբ Պատարագի ընթացքում, ամփոփում է Սուրբ Հաղորդության Նշխարը՝ Փրկչի Մարմինը: Այդ փոքր կլոր ամանը սկիհի խուփն է: Նրա միջին մասը սկիհի բերանի չափով խորացված է, որի շնորհիվ այն հարմարավետ տեղադրվում է նրա վրա: Սկիհի պես մաղզման ևս լինում է արծաթից, իսկ ներսից ոսկեզօծ է: Մաղզման ներսի հատվածում պատկերված են Խաչելության կամ էլ Գառն Աստծոյ տեսարանները: Եթե Հաղորդության բաժակը կամ սկիհը Հիսուսի Արյան սրբազործման անոթն է, ապա նրա ծածկոցը՝ մաղզման, խորհրդանշի՞ն է գոհի

սկիհը և մաղզման ըստ Մաշտոցի՝ օրհնվում են. «Ցուպ քո և գաւազան՝ նոքա մխիթարեցեն զիս: Պատրաստ արարեր առաջի իմ զսեղան՝ ակն յանսիման նեղչաց իմոց: Օծեր իւողոբ ըզ գլուխ իմ. բաժակ քո որ անապակ արբեցոյց զիս»¹¹: Հաճախ եկեղեցական ծեսերում հանդիպում ենք չափերով մեծ սկիհների՝ նախատեսված մեծ նշխարի համար, որոնք օգտագործվել են հազարավոր հավատացյալներին Հաղորդության համար»¹²: Հայկական սկիհների զարդարումը եղել է կանոնական: Դրանք հարդարվել են չորս Ավետարանիչների, առաքյալների պատկերներով, Աստվածաշնչյան տեսարաններով, հրեշտակների, քերովբեների, սերովբեների, բուսական և ծաղկային ձևավորումներով: Սկիհների ձևավորման մեջ հետաքրքիր են նաև ավետարանական թեմատիկ հորինվածքները: Վերջինս ազդեցություն է կրել Քրիստոսի Զոհաբերության, Հարության և Աստվածահայտնության ժամանակ կատարվող պատարագից: Առավել հաճախ պատվանդանի վրա հաղիպում ենք Քրիստոսի Ծնունդի, Մկրտության տեսարանները՝ կապված Աստվածահայտնության հետ, Քրիստոսի կյանքի վաղ շրջանների սյուժեները, իսկ բաժակի վրա՝ Քրիստոսի չարչարանքները, Խաչելությունը, Հարությունը¹³:

Հայկական մանրանկարչության մեջ վաղ շրջանի առաջին օրինակներից է Էջմիածնի 989 թ. № 2374 Ավետարանի¹⁴ վերջում կցված և 6-րդ դարով թվագրվող Մկրտության տեսարանը (նկ. 1)¹⁵: Մկրտության տեսարանը այն չորս տեսարաններից մեկն է, որոնք կցվել են Ավետարանին: Չորս մանրանկարներն էլ խորհրդաբանորեն կապվում են Աստվածահայտնության թեմայի հետ և ստեղծված են պատկերագրական հնագույն սկզբունքներով¹⁶: Մկրտության տեսարանը պատկերագրական ամենից տարածված տարբերակն է. պատկերի կենտրոնում Հիսուսն է ջրերի մեջ, մինչև ուները ջրածածկ: Պատկերված է պատանու տեսքով: Հորդանանի աջ ափին՝ պատկերի ձախ կողմում, ներկայացված է Հովհաննես Մկրտիչը՝ իրեն բնորոշ արտաքինով՝ մորուքով և երկար մազերով: Նրա աջ ձեռքը դիպում է Հիսուսի գլխին, իսկ պատկերի վերևում Աստծո Աջն է, որից գլխիվայր դեպի Հիսուսն է իջնում Սուրբ Հոգին: Ի տարբերություն մյուս երեք մանրանկարների, Էջն ունի լայն շրջանակ՝ չորս անկյուններում պատկերված են չորս ավետարանիչները: Իսկ մանրանկարը երիզող շրջանակի չորս կողմերում պատկերված են թանկարժեք քարերով զարդարված ոսկե

սեղանի, որի վրա զոհաբերվեց աստվածային Գառը՝ Հիսուս Քրիստոսը: Մաղզման խորհրդանշում է նաև Փրկչի ծննդյան մտուրը և այն գերեզմանը, որի մեջ թաղվեց նրա Սուրբ մարմինը (տես՝ Օրմանյան Մ. Արք., Ծիսական բառարան, Անթիլիաս-Լիբանան, 1979, էջ 153-182):

¹¹ Գիրք Մեծ Մաշտոց կոչեցեալ, Կոստանդինուպոլիս, 1807, էջ 216:

¹² Օրմանյան Մ. Արք., Ծիսական բառարան. . . , էջ 182:

¹³ Վարդանյան Մ., Հայկական եկեղեցական սկիհների և Բուխարեստի հայոց Սրբոց Հրեշտակապետաց եկեղեցու թանգարանի արշաթե սկիհների մասին// Անտառ Ծննդոց, Հոգվածների ժողովածու, Երևան, 2015, էջ 486-487:

¹⁴ Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, Հատոր Ա, Երևան, 1965, էջ 790:

¹⁵ Հակոբյան Հ., Ղազարյան Վ., Հայկական մանրանկարչություն. Սկզբնավորումն և զարգացման ընթացքը, Երևան, 2019, էջ 11:

¹⁶ Измайлова Т. А., Армянская миниатюра XI века, Москва, 1979, с. 11.

սկիհներ, որոնց վրա կանգնած են թռչուններ: Միջնադարյան հայ արվեստի ուսումնասիրող, բյուզանդագետ և հայագետ Սիրարփի Տեր-Ներսիսյանը գրում է, որ պարանոցը վայր թեքած և կտուցը կրծքին սեղմած այս թռչունը հավալուսնն է և խորհրդանշում է Քրիստոսին¹⁷: Միջնադարում տարածված կարծիքի համաձայն՝ հավալուսն թռչունը, իր կուրծքը պատառելով, սեփական արյամբ է սնում իր ձագերին: Հատկանշական է, որ նման պատկերագրություն հետագայում չենք հանդիպում: Անշուշտ, այստեղ պարզ է դառնում Անհայտ նկարչի խորհանշակա՞ն պատկերների նշանակությունը, որտեղ ներկայացնում է Քրիստոսի մոտալուտ զոհաբերության լուրը, ինչպես ինքն իրեն զոհաբերող թռչունն է: Պատկերված մաղզման խորհրդանշում է զոհի սեղան, որի վրա զոհաբերվում էր Գառը՝ Հիսուս Քրիստոսը: Այսպիսով՝ մանրանկարում սկիհների վրա իրենց կուրծքը կտուցով պատառոտող հավալուսները՝ իբրև ինքնազոհաբերման կերպարներ իրենց ձագերի համար, զուգորդվում են Քրիստոսի ինքնազոհաբերման հետ: Իսկ սկիհների պատկերումը խորհրդանշում է Խորհրդավոր ընթրիքից հետո սպասվող Քրիստոսի չարչարանքները:

Հայկական մանրանկարչության մեջ Խորհրդավոր ընթրիքի պատկերման վաղ օրինակները են համարվում 11-րդ դարի ձեռագրերում առկա մանրանկարները: 11-րդ դարում, ուրվագծային պատկերագարող ձեռագրերում որպես գլուխգործոց նկատվում է 1038 թ. Ավետարանը (Մատենադարան № 6201): Ձեռագրում նշված են տարեթիվը և գրչի անունը՝ Եվարգրիս, ինչպես նաև Բյուզանդիայի Միքայել կայսեր անունը¹⁸: Ավետարանում այուժետային նկարները ներկայացվում են միմյանց դիմաց՝ ծածկելով թերթի երկու երեսը: Վերջին ընթրիքը կամ Խորհրդավոր ընթրիքը (նկ. 2) գծային համաչափությամբ արտացոլում է իրադարձության շարժումը: Գեղանկարչության պարզ օրինակներից է, սակայն կերպարների նրբության շնորհիվ մանրանկարը կարծես խոսում է դիտողի հետ: Վերջին ընթրիքի մասին հանգամանորեն պատմում են բոլոր չորս ավետարանիչները: Պատկերագրական տեսանկյունից մանրանկարում տեսնում ենք Քրիստոսի վերջին ընթրիքը Երուսաղեմում՝ տասներկու աշակերտների հետ: Այստեղ նա հայտնում է իր մոտալուտ մատնության մասին, սահմանում հաղորդության խորհուրդը և կարևոր պատգամներ տալիս աշակերտներին: Մեղանի աջ մասում պատկերված է Քրիստոսը, իսկ նրանից ձախ նստած են բոլոր աշակերտները: Մեղանի վրա պատկերված են պնակներով հաց, ձկներ, դանակներ և մեջտեղում գինու մեկ սկիհ: Քանզի այս արարողության ժամանակ կատարվում է հոգևոր զոհաբերություն: Աստծո Որդին՝ Գառն Աստծո, բաժանելով առաքյալներին հացն ու գինին, խորհրդաբանորեն դրանք ներկայացնում է որպես անձի զոհաբերություն, որն իրագործվում է Խաչելության ժամանակ: Ճաշակելով Քրիստոսի մարմինը և այրունը՝ աշակերտները հաղորդվում են Աստծո հետ: Եվ այս տեսարանով

¹⁷ Տեր-Ներսիսյան Ս., Հայ արվեստը միջնադարում, Երևան, 1975, էջ 60-61:

¹⁸ Измайлова Т. А., Армянская миниатюра XI века..., с. 46; Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, Հատոր Բ., Երևան, 1970, էջ 269:

նկարիչը ներկայացնում է Քրիստոսի կյանքի հետագա ընթացքը, նրա չարչարանքները, որոնք սպասվում են Խաչելության ժամանակ: Սկիզբն և գինու առկայությունը ավելի է շեշտում Քրիստոսի ինքնագոհության փաստը: Աստվածաշնչյան մենություններում բազմիցս նշվում է գինու օրինակով Քրիստոսի արյան լինելիությունը, սակայն մանրանկարներում և նրա կյանքի իրադարձություններում ոչ բոլոր տեղերում է, որ սկիզբն և գինու առկայությունը կապվում է գոհաբերության հետ: Անշուշտ, սկիզբն և գինու մեկնաբանություններն այլ են Կանայի հարսանիքի ներկայացնող մեկնություններում և մանրանկարներում: Ավետարանական այս պատմությունը քրիստոնեական արվեստում ունի պատկերագրական հիմնական կառուցվածք և իր տարածումն է գտել հայկական մանրանկարչության մեջ: Քրիստոսի առաջին հրաշագործությունը ներկայացնող տեսարանը կարող ենք տեսնել մանրանկարների և քանդակների տեսքով¹⁹: Դարերի ընթացքում տեսարանում տեղի են ունեցել փոփոխություններ ինչպես ռճական, այնպես էլ պատկերային: Մակայն պատմության գլխավոր հերոսները մշտապես եղել են ուշադրության կենտրոնում, և նրանց գործողությունները մնացել են անփոփոխ: Մանրանկարներում գործողությունների կենտրոնում Քրիստոսն է, մի դեպքում սեղանի մոտ նրա կողքին նստած են հարսանքավորները, մյուս դեպքում՝ առաքյալները: Նրանց գլխավերևում սովորաբար գրվում է «առաքյալն» կամ «աշակերտը»: Տեսարանում հանդիպում ենք նաև Աստվածամոր կերպարին: Մեղանին դրված են ափսեներ և բաժակներ, որոնք խնջույքի մասն են կազմում²⁰: Հիմնականում մանրանկարչության մեջ հանդիպում ենք այն պահը, երբ Քրիստոսն օրհնում է իրեն պարզած բաժակը, երբեմն էլ պատկերում են լի ջրով կարասներ: Կանայի հարսանիքը ներկայացնող բովանդակալից մանրանկարների լավագույն շարքին է պատկանում Հովհաննես Խիզանցու 1392 թ. № 3717 Ավետարանում առկա Կանայի հարսանիքը մանրանկարը (նկ. 3)²¹: Ավետարանի մանրանկարները Հովհաննես Խիզանցու արվեստին և ռճին բնորոշ նմուշներ են: Նրա արվեստի առանձնահատկություններից են կերպարների աչքերի արտահայտչականությունը, զարմացած հայացքները և այտերի կարմիր գունավորումը: Մեզ հետաքրքրող՝ Կանայի հարսանիքը տեսարանում Հովհաննես Խիզանցին պատկերի ընդհանուր հորինվածքը բաժանել է երեք անհավասար մասերի: Վերին հատվածում Քրիստոսն ու Աստվածամայրն են, փեսան ու փեսեղբայրը, միջնամասում՝ սեղանապետն ու հարսանիքի մյուս մասնակիցները, ստորին հատվածում՝ մատուցողները, կարասները և սկիհները: Հովհաննես Խիզանցին Քրիստոսի հրաշագործությունը ցույց է տալիս մանրանկարի ստորին մասում:

¹⁹ Հայտնի է հետևյալ պատմությունը ներկայացնող նմանատիպ քանդակային հորինվածք Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցու քանդակներում (տես՝ Տեր-Ներսիսյան Ս., Հայ արվեստը միջնադարում... էջ 82-85):

²⁰ Покровский Н., Евангелие в памятниках иконографии, Москва, 2001, с. 251-265.

²¹ Յուզակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, Հատոր Ա... էջ 1070; Ավետիսյան Ա., Մանրանկարիչ Հովհաննես Խիզանցի, Մատենադարանի № 3717 Ավետարանի նկարագրողումը, Երևան, 2013, էջ 39-43:

Մատուցակներից մեկը կապույտ սափորով ջուրը լցնում է դրանց մեջ, որն էլ վերածվում է գինու։ Գինին վայելում է միջնամասի խումբը, նրանցից մեկն արդեն հարբած է։ Խիզանցին ոչ միայն պատկերում է նրան վիճակին համապատասխան դիրքով, այլև նրա գլխավերևում գրում է. «Ննջե խարբածս»²²։ Գինին հրաշքի օգնությամբ հայտնվում է սեղանին, որն էլ քրիստոնյա աշխարհում սկզբնական շրջանում զարմանք է առաջացնում։ Այստեղ սկիհի պատկերը խորհուրդ է հրաշագործության, հավատի և երկնային ուժ ունեցող Քրիստոսի ներկայության։ Ինքը՝ Քրիստոսը, չբացահայտելով իր կատարած հրաշքը, ցանկանում էր, որպեսզի իր գործությունը ճանաչվի ոչ միանգամից՝ թույլ տալով, որ սպասավորներն իրենք վկայեն Քրիստոսի հրաշագործության մասին։ Այս ամենը փաստում է այն զսպվածության և պարզության մասին, որը տեսնում ենք մանրանկարների գեղարվեստական ռճավորման մեջ։ Քանզի մանրանկարներում առկա սկիհի պատկերները պարզ են, միօրինակ և նախատեսված են Քրիստոսի խորհուրդը ներկայացնելու համար։ Վերը նշված Կանայի հարսանիքի պատմությունը իր հոգևոր խորհրդով կապվում է Խորհրդավոր ընթրիքի հետ, որովհետև, ինչպես Կանայում ջուրը գինու փոխվեց, այնպես էլ Խորհրդավոր ընթրիքի ժամանակ գինին դարձավ Քրիստոսի Աստվածային լինելու խորհրդանիշը։ Եվ, որպես կանոն, Քրիստոնեության մեջ գինին արժանանում է օրհնության, հետևաբար, եկեղեցական ծեսում սկիհը նույնպես ստանում է օրհնություն, քանզի նրանով ըմպում են Քրիստոսի փրկչական արյունը։ Բազմաթիվ մանրանկարներ վկայում են սկիհի կարևորագույն խորհուրդը Քրիստոսի կյանքը ներկայացնող տեսարաններում։ Այդ ամենի շարունակությունն են դառնում արծաթե և ոսկեգոծ բաժակները, որոնց վրա փորագրվում և նկարագրվում են Քրիստոսի կյանքը պատմող տեսարաններ։ Սակայն ժամանակին ընդունված պատկերագրական կանոնիկ կարգին և գեղագիտական նախասիրություններին համահունչ՝ ուսումնասիրված մանրանկարներում սկիհի պատկերումը ստացել է երկու խորհրդաբանական մեկնաբանում։ Այն խորհրդանշորեն մատնանշում է Քրիստոսի պարզությունը և մաքրությունը՝ գինով և ջրով լի սկիհի օրինակով։ Սակայն մի դեպքում կապվում է նրա անձնագոծության, իսկ մյուս դեպքում՝ Աստվածային էության հետ։ Սկիհի պատկերումը առանձնակի ուշադրություն է տարածում մանրանկարի բովանդակության վրա։ Նրա առկայությունը թույլ է տալիս հասկանալ պատկերի խորհրդաբանական մեկնությունը։ Իսկ մաղզմայի առկայությունը օգնում է մեկնաբանել պատկերի ճշգրիտ խորհուրդը՝ ցույց տալով մեղքերից ազատվելու և ապաշխարհելու փրկարար ճանապարհը։ Նրա պատկերում Քրիստոսի զոհաբերության կրկնակի ներկայացումն է։ Այսպիսով, սկիհը ոչ միայն Քրիստոսի արյան բաժակն է, այլև նրա երկնային գործության և զոհաբերության խորհրդանիշը։

²² Նույն տեղում։

СОВЕТ ПОТИР НА ПРИМЕРЕ НЕКОТОРЫХ МИНИАТЮР В АРМЯНСКОЙ МИНИАТЮРНОЙ ЖИВОПИСИ- **МОНТЕ МАТЕВОСЯН** - Наши исследования показывают, что образ потира в армянской миниатюре представлен в схожей простой и художественной стилизации. Однако мы замечаем тесные связи его двойной интерпретации. На протяжении веков потир использовали в церкви во время Божественной литургии как чашу для крови жертвоприношенного Христа. Но не всегда это символ жертвоприношения. На основе приведенных выше примеров можно различить два таинства, соблюдаемых во время причастия и свадебных церемоний. Всегда благословенный винный потир, кроме того, что является символом Христа и самопожертвования, указывает так же на его чудодействие, чистоту и божественную сущность. Таким образом, сами канонические изображения образуют символическую интерпретацию потира.

Ключевые слова: Потир, Евангелие, миниатюра, самопожертвование, святое вино, чудо, брак в Кане, крещение, Тайная вечеря.

CHALICE'S ADVICE ON THE EXAMPLE OF SOME MINIATURES IN ARMENIAN MINIATURE PAINTING – **MONTE MATEVOSYAN** - Our studies show that chalice's image in Armenian miniature is presented in a simple and artistic style. However, we notice the close connections of his double interpretation. For centuries, the chalice has been used in the church at the Saint Liturgy as a blood sacrifice of Christ. But the chalice not always is a symbol of sacrifice. Based on the above examples, it becomes possible to separate two tips, which are observed during the Sacrament and wedding ceremonies. A continually blessed wine-filled bowl of points to his miracle, purity, and the Divine essence of beyond Christ's burning and self-sacrifice symbol. Hence canonical canvas scenes they create the symbolic interpretation of the chalice.

Key words: Chalice, Gospel, miniature, self-sacrifice, saint wine, a miracle, marriage at Cana, Baptism, Last Supper

Նկարներ

Նկար 1. Մկրտություն, Էջմիածնի 989 թ. Մատ. № 2374 Ավետարան (տես՝
Հակոբյան Հ., Ղազարյան Վ., Հայկական մանրանկարչություն. Սկզբնավորումն և
զարգացման ընթացքը, Երևան, 2019)

Նկար 3. Կանայի հարսանիքը, 1392 թ. Մատ. № 3717 Ավետարան (տես՝
Հակոբյան Հ., Ղազարյան Վ., Հայկական մանրանկարչություն. Սկզբնավորումն և
զարգացման ընթացքը, Երևան, 2019)